

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
 רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
 טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 165 נובמבר 2020 חשוון כסלו תשפ"א

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

לילי שטרן-פוהלמן עוטרה בתואר MBE

לילי שטרן-פוהלמן עוטרה על ידי מלכת אנגליה בתואר המכובד MBE (Member of the Most Excellent Order of British Empire) לשנת 2020 עבור תרומתה לחינוך בתחום השואה וזכויות האדם.

לילי שטרן נולדה בשנת 1930 בלבוב, שם גרו סבה וסבתה מצד אמה, ססיליה ברוק. משפחתו של אביה, פיליפ, הייתה משפחה ציונית נלהבת, והוריה רצו להגר לארץ ישראל, אך בשל מצבו הרפואי של אביה נאלצו להשאר בפולין. אביה עבד כמנהל בנק בקרקוב, ואמה עסקה בעיצוב שמלות. בצעירותה אהבה לילי לבלות בפלנטי של קרקוב, ויחד עם אחיה הצעיר, אוריאל, נהגו לטפס שם על עצים. בחופשות הייתה המשפחה מבלה בזקופנה ובחגים הייתה מבקרת אצל סביה בלבוב.

כשפרצה המלחמה עקרה המשפחה ללבוב ושם נאלצה להסתגר בגטו. לילי ואמה שרדו בזכות חסידי אומות עולם. כ-300 בני משפחה אחרים לא שרדו. לאחר המלחמה הגיעה לילי ללונדון יחד עם משלוחים נוספים של ילדים שהועברו מפולין במסגרת המאמצים להציל את הילדים ששרדו ולהעניק להם חיי חופש בבריטניה. בבריטניה התמסרה לבניית גשרים בין הקהילות היהודית והפולנית, ועל פעילותה זו זכתה גם לאות הוקרה ושבח בפולין על שירות יוצא דופן.

עורכי דין יהודיים בקרקוב לפני המלחמה

ספר חדש "Zydowscy adwokaci przedwojennego Krakowa" ("עורכי דין יהודים בקרקוב לפני המלחמה") ראה החודש אור בקרקוב. הספר נכתב על ידי ברטוש הסקל Bertosz Haskel, בוגר האוניברסיטה היגלונית ומנהל המוזיאון "מתחת לעיט" בגטו קרקוב, ראה אור בהוצאת EMG וארגון יוצאי קרקוב בישראל תמך כספית בהוצאתו לאור.

הספר סוקר את פעילותם של עורכי דין יהודים בקרקוב עד לשנת 1939, שמנו כ-800 איש (כ-60% מכלל כ-1,300 עורכי הדין בעיר), קבוצה שהייתה משמעותית בפעילותה החברתית, פוליטית, תרבותית ומדעית ותרומתם החשובה להתפתחות המחשבה המשפטית הפולנית והאירופאית. לתמונת פעילותם של עורכי הדין היהודים מצורפות 429 ביוגרפיות וסיפורי חייהם של עורכי דין יהודים ומשפחותיהם, אנשים שלקחו חלק מכריע בחיי העיר קרקוב. הספר נשען על מסמכי ארכיון ותמונות מאוספים מוזאליים ופרטיים והוא ללא ספק ירחיב וישלים את המידע על פעילותה של אחת הקבוצות היהודיות המרכזיות בקרקוב שלפני המלחמה.

פתיתים,

78 שנים מלאו בסוף אוקטובר ש.ז. ל"אקציה" השניה שנערכה בגטו קרקוב בתאריכים 27-29 באוקטובר 1942.

כ-7,000 יהודים תושבי הגטו גורשו ברכבות בקר למחנה המוות בלז'ץ ושם נרצחו, ועוד כ-2,000 נרצחו באותם ימים ברחובות הגטו.

§§§

עיתון "הבוקר" מיום 22 ביולי 1943 מדווח בכותרת: "בקרקוב לא נשאר אף יהודי" והטקסט הוא: "בגטו קרקוב לא נשאר אף יהודי אחד. את העובדה הזו גילה הקריין הגרמני פאול רברה, שביקר בזמן האחרון בעיר זו. הוא הודיע שכל התושבים היהודים של קרקוב הועברו למחוז לובלין. בשנת 1940 היו בקרקוב 70,000 יהודים. הגטו בקרקוב היה השלישי במספר תושביו אחרי ורשה ולובלין.

§§§

בסוף אוקטובר 1939 התקין הנס פרנק, המושל הגרמני שפעל כמושל הכללי, איסור על שחיטה כשרה ברחבי הגנרלגוברנמנט. בימים אלה דנה ממשלת פולין בהטלת איסור דומה ברחבי פולין.

§§§

עיתון "נובי דז'יניק" מסוף אוקטובר 1926 מדווח כי ב-23 באוקטובר נחנך התיאטרון היהודי ברחוב בוכנסקה 7 בקז'ימייז'. ההצגה הראשונה שהוצגה הייתה "הנסיך" מאת אלתר קמינה ובבימויו של מנהל התיאטרון, יונש טורקוב.

סיפורם של גניה מנור לבית וולפלייר ונחום מנור-מונדרר

מכוון, ושוב הצעקות מקפאות הדם. בן אדם נכנס לפחד נורא רק משמיעת הצעקות, כבר לא יודע מה לעשות ורק רץ למלא פקודות.

"ריכזו אותנו בחצר ענקית. היה המון של אלפים שלא ידע מה לעשות. כל רגע באה שמועה אחרת ואנשים התחילו להתפזר. הודיעו לנו להתייצב תוך שעה בחזרה, כשלכל אחד חבילה עם מזון ליום ובגדים, ומי שיסתתר או ינסה לברוח, יוצא להורג. זה היה הרגע הקשה בחיי. באנו הביתה והתחלנו להתווכח: להסתתר? להתייצב? מי כן ומי לא? אחותי הגדולה ואחי כבר יצאו לעבודה. אנחנו תמיד היינו כאלה שאם אומרים לנו, אז צריך לעשות. לא היינו לוקחי סיכונים, לא היינו גיבורים גדולים. נפרדנו, התנשקנו והלכנו להתייצב. זו הייתה הפעם האחרונה שראיתי את הורי ואחותי. זה היה היום הקשה ביותר בחיי".

בזכות מקצועו הועבר נחום לעבוד במפעל גרמני ומשם הועבר למחנה פלשוב בחורף 1942-1943, חודשים ספורים לפני חיסול גטו קרקוב ורצח כל תושביו. בתחילת 1944 הועבר נחום למפעל "אמאיל" של אוסקר שינדלר, שם הכיר את גניה.

גניה וולפלייר נולדה בקרקוב בשנת 1926 ולה אח מבוגר. אביה היה מנצח מקהלה בבתי כנסת וגם חזן, ועבד בכתיבת שלטים בכתב אמנותי. לאמה הייתה חנות פירות וממתקים.

"חיינו התנהלו על מי מנוחות. הקהילה בקרקוב היתה מפותחת ועשירה. היו בה מוסדות דת, תרבות וחינוך רבים, תאטרון יהודי, בתי ספר עבריים ויהודיים, תנועות נוער, בתי כנסת יפים ועתיקים, בית חולים ורופאים ידועי שם. לא דיברנו הרבה יידיש, יותר פולנית, ולמדתי בבית עברית. היינו פטריסטים פולנים כי הנוער למד בבתי ספר פולנים יותר מאשר בבתי ספר יהודיים. הלכנו לבית ספר הפולנית".

לאחר פלישת הגרמנים הוחרמה חנות המשפחה. באחת הפשיטות לשם החרמת רכוש, חששו בני המשפחה לגורל ספר התורה המשפחתי.

נחום מנור (מונדרר) נולד בקרקוב בשנת 1923. בינקותו עלתה משפחתו בת ארבע הנפשות לארץ ישראל, אך כעבור מספר שנים שבה המשפחה לקרקוב. נחום למד בגימנסיה העברית בקרקוב והיה פעיל בצופים, ובמסגרת לימודיו בתיכון עבר נחום הכשרה קדם-צבאית.

עם פרוץ המלחמה גויס נחום לצבא פולין והשתתף בשמירת מתקנים צבאיים. ימים מעטים לאחר הפלישה הגרמנית נמלט מזרחה, אך הצבא הגרמני המתקדם כיתר את הבורחים והוא שב לקרקוב. בתחילת 1940 גורש נחום לחלם שבמזרח פולין, שם פגש יהודים איכרים – מחזה לא שכיח בפולין. "בשבילי זה היה מפגש עם מציאות אחרת, חדשה, שלא הכרתי: לא ידענו שיש פולין כזו, שבה לא מדברים פולנית אלא רק אוקראינית או יידיש".

נחום שב לקרקוב והחל לעבוד בתור חשמלאי כדי לקבל רישיון שנועד להגן עליו מפני רדיפות וגירוש. הוא הצליח להתקבל לעבודה במוסך של החברה האוסטרית זאורר-ורקה (Saurer-Werke), יחידה צבאית למחצה שעבדה עבור הק"פ (Heereskraftfahrpark - HKP), רשות הרכב הצבאית הגרמנית. במוסך החברה בקרקוב תוקנו משאיות ורכב דיזל מתוצרת מפעלי החברה. תקופה מסוימת אף קיבל נחום תלושי משכורת.

במרס 1941 הוקם גטו קרקוב ונחום ומשפחתו נכלאו בו. למזלו של נחום נכללה דירתם בשטח הגטו, ולדירה זו עברו גם סבו ושתי דודותיו. נחום היה יוצא מדי בוקר לעבודתו במוסך, ובזכות אישור העבודה שלו היה מוגן מפני חטיפה וגירוש. בנוסף לעבודתו לימד נחום את אחיו הקטנים. "הם המשיכו את חוק לימודיהם כאילו לא קרה דבר".

באקציה הראשונה בגטו קרקוב, בסוף 1941, גורשו סבו ושתי דודותיו של נחום. נחום עדיין היה מוגן בזכות אישור העבודה שלו. בתחילת 1942 הצטוו כל העובדים להתייצב במשרד העבודה ברחוב יוזפינסקה לשם קבלת אישורי עבודה חדשים. כל אחד היה צריך לגשת ולהגיד איפה הוא עובד ומה הוא עושה, ואיש הגסטפו בהבל פה היה קובע 'כן חותמת' או 'לא חותמת'. אלה ללא חותמת נצטוו להתייצב ומי שלא התייצב סיכן את חייו.

שוב אנשים נעלמו. הפעם התחילו כבר לחזור ידיעות. אנשים החלו להתלחש. היו מקרים שמישהו קפץ מהרכבת. היה מקרה שמישהו זרק מהרכבת מכתב וכתב 'הוסענו בקרונות כמו בהמות, בתנאים לא אנושיים'. הגרמנים אמרו שיש מחנות, עיירות עבודה במזרח, שם עובדים בעבודות יצרניות, ויחד עם זה באו שמועות, וכמובן אלה היו שמועות כל כך דמיוניות ואכזריות ואיומות, שאנשים דחו אותן.

לאחר אקציה נוספת אולצו נחום ומשפחתו, שש נפשות, לעבור לחדר בדירתה של משפחה אחרת. אחותו ואמו של נחום עבדו במפעל תפירה, אחיו הקטן עבד במוסכי הדואר הגרמני, והאב עבד במחנה לאספקת ציוד חשמל.

בסתיו 1942 בוצעו אקציות נוספות בגטו.

בבוקר קמים מוקדם, הגטו כבר מוקף. איש לא יוצא, איש לא נכנס. כל כמה צעדים עומד חייל ס"ס עם רובה

סיפורם של גניה מנור לבית וולפלייר ונחום מנור-מונדרר (המשך)

"ביום שבו היינו צריכות לצאת לצ'כיה עשו לנו שוב סלקציה. אמי הייתה אחרי ניתוח ועם צלקת על הגב. אחת העובדות במקלחת אמרה שאין לה סיכוי לעבור אם הגרמני יראה את החתך. היא הסתירה את אמא בערימה של סמרטוטים ולא נתנה לה לצאת.

יצאנו לדרך ואמא לא הייתה איתי. מסביב שומרים גרמנים וכלבים. ברגע האחרון, כשכבר הייתי בשורה האחרונה וכבר התקרבו לשער, ראיתי את אמא שלי בחלון בצריף. צעקתי 'אמא, בואי!' ואמא קפצה דרך החלון ואלוהים סגר את העיניים לגרמנים והיא הצטרפה לשורה האחרונה ויצאנו יחד דרך השער לרכבת. הגענו לברניליץ ושם התאחדנו שוב עם הגברים, אשר עברו את אותו מסלול דרך מחנה גרוס-רוזן.

במאי 1945 הסתיימה המלחמה והמחנה שלנו שוחרר על ידי הצבא האדום. פתאום, כמו באגדה, בחלום, הגיעו חיילים רוסים למחנה שלנו. קצין רוסי דובר יידיש על סוס לבן. נישקנו לו את הידיים, נישקנו את הסוס, זה היה כמו נס. הייתה התרגשות ובכי."

לאחר השחרור ארגנו הסובייטים שיבה לפולין. גניה ונחום נוכחו לדעת שהקהילה היהודית בקרקוב חרבה ואין להם לאן לחזור. בתוך חודש עזב נחום את העיר. גניה ומשפחתה נשארו. אמה פתחה שוב את החנות ואחיה חזר לשחק כדורגל באחד המועדונים. גניה חלמה להתאחד עם נחום בארץ-ישראל.

נחום הגיע למחנות עקורים באוסטריה וגרמניה. הוא התגייס לפלי"ם, הפלוגה הימית של הפלמ"ח, והיה אלחוטאי באוניות מעפילים ובאוניות שהביאו נשק ותחמושת לארץ-ישראל בתקופת מלחמת העצמאות. במשך חמש שנים קיימו נחום וגניה קשר מכתבים הדוק. גניה למדה תפירה לקראת החיים החדשים בקיבוץ.

ב-1950 הצטרפה גניה אל נחום בישראל. הם הצטרפו לקיבוץ מגידו ושהו בו שבע שנים. שני ילדיהם נולדו שם. גניה עבדה בחקלאות ובתפירה ונחום עבד במוסד הטרקטורים. בהמשך עברו לבאר שבע; נחום עבד במוסכי סולל בונה וגניה עבדה במוסד לחקר הנגב ובחווה חקלאית לנוער. בהמשך התחילה ללמוד ציור וכעבור שנים הצטרפה לאגודת האמנים הארצית. היא פעילה באמנות למעלה מ-40 שנה ומשתתפת בתערוכות רבות. אחד מציוריה נמצא באוסף יד ושם. גניה פעילה במפעלי התנדבות שונים והוכרה כיקירת העיר באר שבע.

נחום עבד עשרים שנה כמנהל טכני במנפטה (מפעל כותנה) וזכה בפרס קפלן על השגיו. בהמשך עבד במפעלי ים המלח. לאחר יציאתו לגמלאות השתתפו שניהם בלימודי היסטוריה וארכיאולוגיה באוניברסיטת בן גוריון.

הם היו פעילים במשך שנים רבות במסגרת בית הספר להוראת השואה ב"יד ושם" ונפגשו עם קבוצות מחנכים מרחבי העולם. כל מפגש כזה מתחיל בבית הקברות בהר ציון בירושלים ליד קברו של שינדלר, מצילם.

נחום מסר ליד ושם דפי עד להנצחת הוריו, אחיו ואחותו שניספו בשואה, וכך עשתה גם גניה.

"הגרמנים פשטו על הבתים והדוד שלי היה בפחד גדול: מה יהיה אם יגלו הגרמנים את ספר התורה? הדודה אמרה לי: קחי את ספר התורה, עטפי אותו במגבות ובסדינים והעמידי פנים שאת הולכת לעשות כביסה. הספר היה כבד, הייתי קטנה ורזה והזעתי מהפחד ומהאמץ. גרמני אחד שאל אותי ברחוב ואמרתי לו שזו כביסה. החבאנו את הספר עד שעבר הזעם, החזרתי את ספר התורה והדוד בירך אותי שה' ייתן לי חיים ארוכים."

עם הקמתו של גטו קרקוב גורשו מהעיר יהודים שהיו ללא עבודה. משפחתה של גניה הצליחה לקבל אישור לעבור לגטו בזכות כישוריו האמנותיים של האב, צייר השלטים. מעליית הגג ראתה גניה את גירוש יהודי קרקוב להשמדה:

"ראיתי דרך סדק איך אנשים הולכים ואיך גרמנים יורים כל הזמן וכל הדרך הייתה מלאה הרוגים. הגרמנים עלו עד לקומה שלנו ולא מצאו אותנו. למטה מצאו כמה אנשים, חלק מהם הרגו וחלק העבירו למשלוח. לא זזנו עד שעבר הזעם, עד הלילה."

אחיה הבכור של גניה, רומק, ברח לברית המועצות עם פרוץ המלחמה, אך שב לקרקוב כדי להיות עם משפחתו והצליח להיכנס למפעלו של שינדלר. בזכות השתדלותו של רומק הועברו גניה ואביה מפלשוב ועבדו במפעל האמייל של שינדלר. בהמשך הצטרפה אליהם גם האם.

"אבינו חלה מאוד ורומק שלח מכתב למכר פולני בבקשה שימכור חפצים שהשאירו אצלו, ושיקנה תרופה לאבינו החולה. השליח נתפס עם המכתב. הגיעו שומרים אוקראינים חמושים מפלשוב בגיף ולקחו את אחי כדי להרגו. באותו רגע הגיע שינדלר במכוניתו והם נפגשו בשער בית החרושת. הוא עצר אותם ושאל: 'למה אתם לוקחים את הפועל שלי?' – 'יש לו קשר עם פולני ואנחנו מוציאים אותו להורג בפקודת גת'. שינדלר אמר: 'אם כבר באתם, אתם אורחים שלי. האסיר לא יברח לכם. תיכנסו, תשתו ותאכלו משהו, אחר כך תיקחו אותו. אני אברר גם מה הוא עשה. אמון גת [מפקד מחנה פלאשוב] הוא ידיד שלי'. שינדלר הוביל אותם למשרדו וסידר טלפונית עם גת שהוא עצמו יעניש את אחי ויתן לו מכות רצח כעונש. שינדלר טען שרומק הוא פועל מצטיין והוא לא יכול להסתדר בלעדיו. הוא ביקש שיעשו לו טובה וישאירו לו אותו, וככה הציל אותו ממוות. השומרים קיבלו פקודה מגת לעזוב את אחי ולחזור למחנה. שינדלר נתן לו סטירה אחת בנוכחותם ושאל אותה: 'מה אתה עושה? למה אתה שולח מכתב? לא יכולת להגיד לי שאבא שלך צריך תרופה? הרי הייתי דואג לו.'"

ביום כיפור, 27 בספטמבר 1944, נרצח אביה של גניה בבית חולים בפלשוב. "נשארו שלושתנו, מיותמים ואבלים. צמתי ובכיתי נורא ואמא הביאה לי מרק והכריחה אותי לאכול למרות צום יום כיפור."

במפעלו של שינדלר הכירה גניה את נחום. "התאהבתי בו במבט ראשון. חלמנו שאם המלחמה תיגמר ניסע לארץ - ישראל. זה היה חלום דמיוני לגמרי אבל מותר לחלום. במחנה רק החלומות החזיקו אותנו."

נוצרה רשימת שינדלר. גניה ואמה נשלחו לאושוויץ יחד עם 300 נשים אחרות, אך שינדלר הצליח לחלצן.

כוחו של הספורט או אל תסתכל בקנקן...

**סקיצת הסקי של מכבי קרקוב במשחקי החורף
זקופנה פברואר 1933**

"מכבי", שהכרתיו, ואמרתי לשופט: "הנה, נמצא כאן מכרי, האינג' קרוכמאל, שיכול לאשר את דברי." האיש קם מיד ומבלי שנשאל, העיר: "כן, אדוני השופט, זאת אמת."

השופט החל לגלות עניין הולך וגובר. הוא שאל את הנאשם, אם ידועים לו שמות של אלופי הסקי בפולין, וכן בטויים טכניים אחדים, המקובלים בין הגלשנים. ואמנם גלה הבחור בקיאות בנושא. השופט נעל את הישיבה וזיכה את הנאשם.

כולם שוכנעו בצדקתו של הנאשם, מלבדי. היתה לי הרגשה, שהשתתפתי במחזה היתולי, אולי מצחיק, אבל בלתי-הוגן.

עברו חודשים אחדים מאז המשפט. באחד מימי ינואר, בקור עז, עליתי מרמת ה"קאספרובי" לפסגות הרי הטאטרי. עננים כבדים הסתירו את ענקי ההרים והעטו את הכל במעטה אפור. השלג היה גרוע, מהול בגבישי קרח. התקדמתי אך בקושי. מסביבי - שממה לבנה, ללא נפש חיה. פתאום נתגלתה לעיני במרחק של כמה עשרות מטרים דמות של גלשן בודד, שעמד וכאילו המתין לי.

כאשר התקרבותי אליו, פנה אלי: "בוקר טוב, אדוני המצנאס! (כינוי מקובל בפולנית ככנייה אל עורך-דין) אני שמח מאוד לפגוש אותך על השלג". התבוננתי בבן שיחי ולא הכרתיו. לבוש היה ככל הגלשנים באותה תקופה: כובע-סקי עם מצחיה, מעיל-רוח ומכנסיים צרים, תקועים בתוך הנעליים. המשכתי להביט בפניו והבחנתי בפאות המוסתרות מתחת לכובעו ובאותו רגע הכרתיו. זה היה "בחור בית-המדרש" שלי.

אגב, התברר לי, כי השופט, שידון בתביעה, הוא זה, שאצלו התמחיתי זמן ממושך לפני היותי עורך-דין מורשה. צירוף מקרים זה לא נעם לי מאוד, אולם היה מאוחר מכדי לסגת.

ביום הדיון בבית-המשפט היה האולם מלא אנשים, שהמתינו לתורם, כדי להופיע במשפטים שנקבעו לאותו מועד. משנפתח משפטו של מרשי, הכחשתי בשמו את האשמה

וחזרתי על טענותי שנסע למטרת ספורט, היינו לגלוש בסקי. הודעתי עוררה עליצות בקהל ואף השופט לא הצליח להסתיר את חיוכו. אולם הבידור הגיע לשיאו, כאשר העידה אשתו של הנאשם והתלוננה - בשפה פולנית עלגת ובמבטא יהודי מובהק - על מר גורלה, בהיות בעלה "משוגע" לספורט הגלישה בסקי, לו הוא מקדיש כל רגע של פנאי, בורח מן הבית, כדי לגלוש, והיא מלאת חרדה, שמא ישבור את ידיו ורגליו. אף בלילות הוא חולם על סקי, צועק ומשמיע מלים בלתי מובנות לה. כעד נוסף הופיע אחיה, יהודי רציני, מגודל זקן ופאות, וגם הוא ספר בזלזול ולעג על שגועונו של גיסו ועל אכזבתו הוא, שלמשפחתו חדר יהודי, שבמקום לשקוד על תלמוד תורה ולדאוג לפרנסת משפחתו, עוסק בדברים בטלים וחסרי ערך, כמו גלישה בסקי.

סמל המשטרה, שייצג את התביעה, הוקיע ברמזים אנטישמיים "אנשים מסויימים" המפירים את החוק בידועין, ומנצלים את רצונה הטוב של הרשות כדי להגדיל את רווחיהם על חשבון האוכלוסיה הפולנית, וכיו"ב. האוירה באולם בית המשפט היתה בלתי אוהדת לנאשם.

בנאום הסניגוריה שלי השתדלתי לשכנע את השופט, כי הזמנים נשתנו וכי הספורט חדר גם לרחוב היהודי, שרבים מחברי "מכבי" הם בני משפחות דתיות ומניתי מספר שמות של גלשנים יהודים מצטיינים. זו היתה אמנם אמת לחצאין, כיוון שבחורים אלו כבר עברו דרך ארוכה למדי לעבר החילוניות, אם כי יצאו ממשפחות יהודיות אדוקות מאוד.

אגב, בתוך בקהל הבחנתי בחבר

ד"ר מיכאל נוימן מספר על "כוחו של הספורט" בקרקוב במאמר בספר: "היהודים בקראקוב: חייה וחורבנה של קהילה עתיקה" שראה אור בשנת 1981, וכך הוא כותב:

"אין זה קל לחזור לזכרונות העבר, כדי לספר, כפי שנתבקשתי, על איזו חוויית נעורים בתחום הספורט. אחרי הטרגדיות של תקופת מלחמת העולם השנייה, אחרי שבע-עשרה שנות בתי-כלא רוסיים וגלות סיביר, שהיו מנת חלקי - כאילו שקעו הזכרונות בתהום הנשיה ואני חוזר אליהם אך לעתים רחוקות מאוד.

אולם כשמתחילים לחטט באפר של העבר, חוזרים ועולים הזכרונות, כשהם רעננים, כאילו התרחשו הדברים רק אתמול. רבים הם הזכרונות. יש והם מעלים רגעים של גדלות הרוח, אך יש גם זכרונות מזעזעים; יש הרפתקאות עליזות או כאלה, שאופיין רומנטי מובהק.

ובכן, מה אספר? בזיכרוני עולה מקרה בלתי-שגרתי - ומי שמכיר את המנטאליות ואת אורח החיים של היהודים בקרקוב בימים ההם, יבין, מה יוצא דופן ופיקאנטי הוא המקרה, שעליו אספר.

רשות הרכבות הממלכתיות בפולין יזמה מבצע לעידוד השימוש ברכבות לטיולים ולנסיעות לאתרי נופש ולאתרי גלישה בחורף. הנפיקה, אפוא, כרטיסי נסיעה לאלף ולאלפים וחמש מאות קילומטרים, שאפשר היה לנצלם לנסיעות קצרות וכך ליהנות מהנחה, שהגיעה לכדי 70% ויותר. כמובן, בכרטיסים אלה מותר היה להשתמש אך ורק למטרת טיולים וספורט.

ואני אז עורך-דין בקרקוב. באחד הימים הופיע בלשכתי בחור יהודי צעיר, כבן עשרים, מגודל פאות, חובש כובע שחור ולבוש מעיל ארוך - חובש ספסל בית-המדרש טיפוסי - ובפיו סיפור מוזר: הוא נתבע לדין באשמת שימוש בכרטיס-סקי לאלף ק"מ לנסיעה ברכבת למטרות מסחר.

יעצתי לו להודות באשמה וכך יהיה לו סיכוי לקבל שבועיים מאסר-על-תנאי. אולם הבחור התעקש וטען, שאינו אשם כלל, כיוון שאמנם נסע לגלוש בסקי והוא גם יכול להוכיח את הדבר. לא האמנתי לו, אבל נוכח הפצרותיו הסכמתי ללמד עליו סניגוריה בבית-המשפט.

עו"ד ד"ר שמעון פלדבלום, פעיל ציוני

קרקוב 1882-תל אביב 1956

וכך היה עד לפרוץ המלחמה בשנת 1939. במשך שנים רבות מילא גם תפקיד של שופט כבוד של ההסתדרות הציונית העולמית.

כציוני קנאי וכנואם מצוין, הוא דיבר שוב ושוב בציבור בפגישות והפגנות ציוניות המוניות שהתקיימו בקרקוב במלון קליינה, בבניין הקהילה היהודית או בחצר הדירה של ווסרלאוף בקזיימיז'.

ד"ר אליעזר לוסטבדר כותב ב"ספר קראקא" על כישרונותיו אלו: "הוא היה מרתק את השומעים אם בשפע הדעת שהיה משלבה תמיד בנאומיו, אם באמנות הדברנות, אם באהבה לעם שבקעה מעומק נפשו ובאמונה בעתידו. מה פלא שלכל אסיפה שהוא היה בין משתתפיה נהרו המונים. כלל זה נקט בידיו בכל נאום: היה מתון בצורה וחזק בתוכן

בשנות העשרים של המאה העשרים היה ד"ר שמעון פלדבלום ממייסדי "בני ברית" - העמותה ההומניטרית היהודית "סולידריות" בקרקוב שהייתה חלק מתנועת "בני ברית" הבינלאומית. פלדבלום היה סגן נשיא (1928-1931), נשיא (1932-1936) ויועץ (1937-1938). הארגון תמך בעניים יהודים, אלמנות, יתומים וסטודנטים, ופעל בערים רבות, אך הסניף הפעיל ביותר היה בקרקוב והיו בו מאות חברים.

בין תפקידיו הציבוריים היה ד"ר פלדבלום סגן נשיא החברה להגנת

שמעון פלדבלום נולד בקרקוב, אחד משבעת ילדיהם של מאיר פלדבלום ואמליה לבית ובר. הוריו השתייכו לקבוצה המשכילה שהוטמעה תרבותית בסביבה הפולנית, וסבו מצד אמו, מאוריצי ובר, נענה לפנייתו של הרב דב בער מייזלס לקחת חלק פעיל במרד ינואר 1863.

פלדבלום הצעיר סיים את לימודי התיכון בבית הספר ע"ש יאצק הקדוש, המשיך בלימודי משפטים באוניברסיטה היגלונית, סיים את לימודיו לתואר דוקטור בשנת 1906, ולאחריהם הצטרף למשרדו של עורך הדין האגדי בקרקוב של אותם ימים, ד"ר לודוויג שלאי. כשפרש עו"ד שלאי לגימלאות המשיך פלדבלום לנהל את משרד, הוביל הליכים בתחום המשפט הכלכלי והפיננסי והגן על לקוחותיו בתשוקה אמיתית.

כבר במהלך לימודיו החל שמעון פלדבלום את פעילותו בתנועה הציונית בקרקוב. בשנת 1920 היה בין הנציגים מ-מאופולסקה בוועידה הציונית העולמית בלונדון. מכאן ואילך, עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה, היה פעיל בתנועה הציונית המחוזית, וצבר בה מעמד גבוה ויוקרה. כמה פעמים הוא היה נשיא ההסתדרות הציונית במאופולסקה המערבית ושלזיה. כאשר בשנת 1931 הוקם האיחוד העולמי של ציונים כלליים שמקום מושבו היה בקרקוב, היה פלדבלום לחבר פעיל בנשיאות,

הדייר, היועץ המשפטי של הקהילה היהודית בקרקוב, נשיא איגוד עורכי הדין היהודים בקרקוב, חבר בבית הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין וסגן נשיא התאחדות עורכי הדין הפולנים.

דוקטור פלדבלום תמך ביוזמות כלכליות ותרבות לטובת הקהילה היהודית בקרקוב, היה פעיל במועצת אגודת בית הספר העממי והתיכוני ובית הספר למלאכה העברי, ובוועד הפיקוח של היומון "נובי דז'ניק" ושיתף פעולה עם פרופ' מאיר בלאבאן בתעודת של מציא המונומנטים היהודיים בקרקוב.

המספרה של יעקב קראוס

יוסף סוורין Seweryn לבית קראוס סיפר בזכרונותיו על חנות הרפואה/מספרה של סבו יעקב קראוס, שהייתה בקומת הקרקע של בית דירות ברחוב לימנובסקיגו 11, בפודגוז'ה, היא יוזפשטדט לשעבר שנוסדה על ידי האוסטרים כתחרות לקרקוב. כדי לעודד אנשים להתיישב בעיר החדשה היו התושבים פטורים ממיסים.

יוסף גדל אצל הסבים, שדירתם הייתה באותו בניין שבו הייתה המספרה של הסב, בקומה הראשונה מאחור. הסבים היו אנשים דתיים, אך לבושים היה מודרני. מידי שבת התפללה המשפחה בבית הכנסת ברחוב רקווקה, שבו עזרת הנשים הייתה במרפסת וספרי התפילה היו בעברית.

סמוך לביתו היו מפעלי השוקולד היהודיים פשינגר ואופטימה, היו מפעלי יין, מפעל לרשתות תיל וגם טחנה של משפחת ווסברג.

בתמונה עומד הסב, נשען על מקל, ולידו נכדו יוסף וחניך בחלוק לבן. הסבא היה עוקר שיניים ללא הרדמה אלא בעזרתן של עלוקות.

בת האחיין גילתה כי דודה היה פושע במחנה העבודה פלשוב

בפלשוב. הוא מפקח על קבוצה של כ- 200 עובדים שעוזבים את הגטו מדי יום בכדי להסיר מצבות ולהקים צריפי מחנה בבתי העלמין. פילרזיק היה אחראי על המחנה רק כמה שבועות, ובתחילת 1943 הוא הוחלף על ידי ס"ס פרנץ יוזף מולר. הממונים על פילרזיק כנראה לא מרוצים מקצב הבנייה והתרחבות המחנה.

הורסט פילרזיק לא נעלם מקרקוב. ב-13 וה-14 במרס 1943 הוא לקח חלק בחיסול הגטו, במהלכו נהרגו במקום כ-2,000 יהודים ועוד כ-1,500 נשלחו לתאי הגז באושוויץ.

במחצית שנת 1943 מונה הורסט פילרזיק לתפקיד סגנו של מפקד המחנה ס"ס האופטשטורמפיירר אמון גת. בעדות לאחר המלחמה קישר אוסקר שינדלר את פילרזיק להוצאות להורג שבוצעו במחנה, ואחראי לרצח אסירים שהובאו מכלא מונטלופיד. במחצית השנייה של 1943 הועבר הורסט פילרזיק לריגה, ככל הנראה בשל בעיית השיכרות שלו.

כריסטיאנה זוכרת סיפורים משפחתיים על בגדים שבמהלך המלחמה הורסט מסר לקרובי משפחה שהתגוררו אז בגליביצה - ככל הנראה בגדים שהיו שייכים לאסירים מפלשוב או מאושוויץ. היא מספרת כי חייו של הורסט, לאחר המלחמה, היו בריחה מתמדת. הוא שינה את מקום מגוריו לעיתים קרובות. הורסט פילרזיק היה מבוקש על ידי הארגונים לחקירת פשעי נאציים בקרקוב וממסמכים שנאספו על ידי המרכז לחקירת פשעים לאומיים סוציאליסטים בלודוויגסבורג עולה שמישהו דיווח למשטרה על זהותו האמיתית של בורקהארט, אך הוא מת לפני שנפתחה חקירה בנושא.

גורלו של הורסט פילרזיק לאחר המלחמה היה כנראה נותר תעלומה, אלמלא נחישותה של כריסטיאנה בת משפחתו. בשנת 2018 היא יצרה קשר עם מוזיאון קרקוב וסיפרה את סיפורו של קרוב משפחה, כדי שהעולם יידע על פשעיו. היא מאוכזבת מכך שבאתר מחנה פלשוב היום אנשים לוקחים כלבים לטיולים כדי לדאוג לצרכים שלהם שם וילדים משחקים במקום. "זה לא ראוי למקום הזה" היא אומרת.

<https://wiadomosci.wp.pl/zbrodnia-bez-kary-horst-pilarzik-postrach-krakowskiego-getta-6441214703728257a>

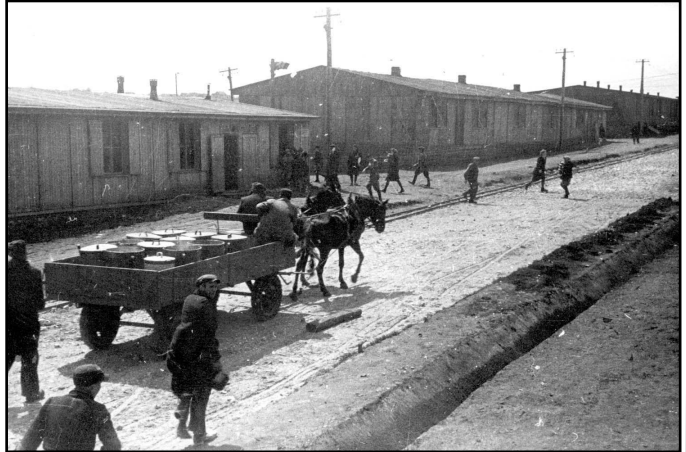
<https://www.dw.com/en/the-tormentor-of-the-krakow-ghetto-the-secret-life-of-horst-pilarzik/a-52570353>

**משתתפים בצער המשפחה ואבלים על
פטירתו של חברנו**

ברנרד דב פרידמן ז"ל

**בן שלמה פרידמן והלנה לבית
רובינשטיין**

הורסט פילרזיק, המפקד הראשון של מחנה העבודה הגרמני בפלשוב של קרקוב הסתיר למעשה את זהותו האמיתית, בת אחיינו, כריסטיאנה פאלגה חשפה את זהותו. כריסטיאנה אומרת שהשם של הורסט היה ידוע לה מילדותה, אך היה לה ברור שמשהו היה לא בסדר, והיא החליטה לשפוך אור על חייו המסתוריים של הורסט פילרזיק שהיה אחי סבתה, ואשר אותו לא פגשה מעולם שכן נפטר לפני שהיא נולדה.

אסירים בפלשוב

"כל המשפחה הייתה מעורבת במשחק הזה. כולם ידעו שבורקהארט הוא שם בדוי, ששמו האמיתי הוא הורסט פילרזיק, אך אסור היה לדבר עליו. נאסר גם לומר שהוא בן משפחה", ומה שעורר את התעניינותה היה הספר "רשימת שינדלר" מאת תומאס קנאלי. קנאלי כותב על צעיר ס"ס מגטו קרקוב, הורסט פילרזיק, אשר בניגוד לאוסקר שינדלר הוא אינו "גרמני טוב".

טור בגטו

קצין משנה ס"ס אוטרשארפאואר הורסט פילרזיק הגיע לקרקוב במחצית שנת 1942, והיה אחראי על ענייני יהודים בגסטפו ומפקח על סדנאות המלאכה הפועלות בגטו קרקוב ששכן בבניין מפעל השוקולד "אופטימה" לשעבר. בשטח של מפעל זה, באוקטובר 1942, נאספו כמה אלפי אנשים, גורשו ונרצחו במחנה המוות בבלז'ץ.

מיצ'סלב פמפר, שהיה עובד במועצה היהודית - היהודנראט, אסיר מחנה הריכוז פלשוב ועובד משרד המחנה, מזכיר את הורסט בזכרונותיו, ומתאר את הפחד שהשליט ברחבי הגטו, שם רצח יהודים באופן אישי. פמפר מתאר את העובדה שהורסט ירה בקבוצת יהודים שחזרו מהעבודה אל הגטו. "לא ניתן לומר שום דבר טוב על פילרזיק" אמר פמפר כשהעיד לאחר המלחמה על פושעים גרמנים מקרקוב.

בניית מחנה פלשוב

לאחר "האקציה השנייה" בגטו קרקוב באוקטובר 1942, יזמו הגרמנים את בנייתו של מחנה העבודה בפלשוב, על שטחם של שני בתי קברות יהודיים שם. פילרזיק היה מפקד מחנה העבודה בכפייה ופיקח על בניית המחנה על ידי קבוצה של כ-200 יהודים שהיו יוצאים מידי יום מהגטו לאתר ועסקו בהסרת המצבות והקמת צריפים במחנה.

איש קרקוב היה - לזכר אבי, ויקטור (ישעיהו דוד) קלפהולץ ז"ל

"יש אושוויץ, לכן אין אלוהים", ולא הבין כלל איך ניתן להאמין אחרי השואה. זה כמו בן לא מנע ממנו לכבד ולהאזין את בני משפחתו שברחו בחיים דתיים.

לאחר המלחמה עבר אבי לבלגיה, שם חי דוד שלו מאז שעזב את פולין בשנות ה-20. הוא היה נחוש לשקם את חייו, למד מקצוע, למד צרפתית ופלמית, פגש את אמי ז"ל, בת למשפחת פראנסיס המיוחסת מסלוניקי, שעברה את המלחמה במסתור, ונולדו להם שני ילדים (אחותי ואני קרואים על שם הוריו ואחיו הקטן של אבי ז"ל). לישראל הגיעו לראשונה ב-1961, לרגל משפט אייכמן, וצפו באחת מישיבות בית הדין. ב-1967 הגיעה אמי ז"ל ארצה מיד לאחר מלחמת ששת הימים, חזרה לבלגיה עם החלטה לעלות ארצה והורי אכן עלו בסוף 1973.

אבי אהב מאד את קרקוב. הוא חזר ושיבח את יופיה ואת חשיבותה ההיסטורית, גם היהודית וגם הכלל-פולנית, וקרא עליה כל מה שהגיע לידיו. כאשר דיבר על שנות נעוריו שם, ניכר היה שהוא "רואה" את המקומות ושומע את הקולות. יחד עם זאת, הוא לא מצא את הכוח הנפשי לשוב ולבקר בה. בני משפחה וחברים הציעו לו לא פעם לעשות זאת לצידם, אבל הוא תמיד סירב; מסתבר שגם לאדם חזק מאד כפי שהיה אבי, יש משימות שהן מעבר לכוחותיו.

סוגיית היחסים בין פולנים ויהודים ריתקה אותו, והייתה לו לגביה ראייה רחוקה מאד מה"שחור-לבן" הנפוץ. הוא לא המעיט לרגע מהאנטישמיות האנטימית שרווחה בחברה הפולנית וממה שעשו פולנים בשואה, אבל גם חזר והזכיר את אלפי חסידי אומות העולם הפולנים, וקבע ש"אם יהודים חיו אלף שנה בפולין, סימן שניתן היה לחיות בה". הוא כיבד מאד את התרבות הפולנית וקרא בעונג רב קלאסיקה פולנית, וכן כתבי עת ועיתונים בשפה זו שהגיעו לידיו.

אבי היה מאד דעתן ויחס חשיבות גדולה להעברת הלחם שהוא אישית הפיק מקורותיו, ועל כן הרבה לרשום מחשבות ולשלוח מכתבים למערכות העיתונים. בכוונתי לפרסם מבחר מכל אלה, וכן את העדויות שלו, בבוא הזמן. בלשון המעטה, הוא לא היה מאושר כלל ממה שראה כאן בעשור האחרון. הוא העריץ את מדינת ישראל, הישגיה, עוצמתה, את ה"יהודי החדש" שצמח בה, אך ביכה מאד את מה שנראה לו כנסיגתה חזרה למחוזות שהציונות קמה כדי להשתחרר מהם. השפעתן של המפלגות החרדיות על חיי המדינה הרתיחה אותו; תופעות של גזענות ושנאת זרים קוממו אותו, והוא הרבה להזכיר שגם הוא הגיע לבלגיה ללא ניירות ואשרת כניסה, אלא שבלגיה "נתנה לי ציאנס" כדבריו, ונהגה בו בכבוד ובאנושיות, עד שקיבל אזרחות בלגית ב-1962.

השואה הייתה חלק בלתי נפרד מחייו, כל העת, ויחד עם זאת הוא חי חיים מלאים ועשירים, אהב את משפחתו עמוקות, הצליח בעסקיו, היה סקרן לכל דבר ונהנה מקונצרט או ספר טוב, ממשחק כדורגל ומבדיחה טובה. הוא זכה לראות חמישה נינים וקצת לפני לכתו איחל להם "שיהנו מאד מהחיים שלהם", שהרי זו היתה תמצית הדברים מבחינתו, כמי שחזר מ"ממלכת המוות" וידע להעריך את כל מה שהחיים יכולים לתת.

יהי זכרו ברוך.

בנו, יהושע עמישב (קלפהולץ)

אבי, שנפטר ב-10.9 האחרון, נולד ב-1925 למשפחת חסידי בובוב. עד המלחמה גרה המשפחה ברחוב 6, Celna ברובע פודגוז'ה. לאביו ז"ל היתה חנות בדים, המשפחה חייתה ברווחה וילדותו עברה בנעימים, אם כי על הגשר מעל הוויסלה, עליו עברו מדי בוקר הוא ואחיו חיים חנוך ("הנייק") ז"ל בדרכם לבית הספר "יסודי התורה", ברחוב דיטלובסקה (היום דיטלה) המתונו לפעמים נערים פולנים שהציקו ליהודים, לפעמים עד חילופי מהלומות. "יסודי התורה" היה בית ספר של אגודת ישראל, אבל לימדו בו גם "חול" וגם "קודש", ואבי הזכיר זאת תמיד על רקע סירוב החרדים כאן בארץ ללמד לימודי ליבה. הם אהבו לבעוט בכדור במגרש הכדורגל של "מכבי", שעמד לא רחוק מבית ספרם. אבי, אביו ואחיו התפללו ב"סקאבינע שטיבל", שעמד כמעט מול ביתם.

את חודשי הכיבוש הנאצי הראשונים הגדיר אבי כ"נסבלים", הכל יחסי כמו בן, אבל עם המעבר לגטו הבינו כולם שרעה גדולה מתרגשת עליהם והוא זכר את אמו אומרת "כולנו נמות כאן".

אירועי ה-28 באוקטובר 1942 רדפו אותו כל חייו. באותו היום הייתה האקציה השנייה בגטו, במהלכה נלקחו, לצד אלפי יהודים אחרים, הוריו יעקב יהושע ומרים שיינדל לבית מנדל ז"ל, אחיו הקטן שמעון ("שימעק") ז"ל, שהיה אז בן 11, סבו מצד אביו ושתי סבתותיו ז"ל ועשרות בני משפחתו אחרים. כולם נשלחו באותו היום לבלז' ונרצחו שם. הוא היה עד ישיר, במרחק 20-30 מטר, לזוועה שהתרחשה בבית היתומים שברחוב יוזפינסקה, כאשר הגרמנים זרקו מחלונות הקומות הגבוהים ילדים קטנים ותינוקות לתוך משאיות פתוחות שעמדו מתחת לבניין. בעדויותיו המפורטות הן ל"יד ושם" והן לפרוייקט שפילברג, הוא מזכיר את המחזה הזה כהתגלמות הגיהנום, וכל פעם שהוא דיבר עליו ראיתי בעיניו ושמעתי בקולו שהוא חוזר ל"ישם", לאותו רחוב יוזפינסקה, כמעט פיזית.

אבי ואחיו שרדו מסלול אימים בשנות המלחמה, שהוביל אותם מגטו קרקוב לפלאשוב, צ'נסטוובה, בוכנוולד, דורה ועד השחרור בברגן-בלזן. את הישרדותו הסביר בעובדה שלאורך כל הדרך לא הופרד מאחיו, מה שאיפשר תמיכה הדדית, בשכנוע העמוק של שניהם שהם ישרדו ובהרבה, הרבה מזל. אבי יצא מהמלחמה אתאיסט מושבע ובלתי מתפשר. הוא הרבה לצטט את פרימו לוי:

ישעיהו דוד והנייק עם הוריהם יעקב ומרים

ספרים, רבותי, ספרים - "זה היה בית-הספר העברי בקרקוב"

הספר "זה היה בית הספר העברי בקרקוב, קורות וזכרונות. To Była Hebrajska Szkoła w Krakowie / Historia I wspomnienia" אור בשנת 1989 בהוצאת ארגון יוצאי קרקוב בישראל וארגון חניכי הגימנסיה העברית בקרקוב. חברי המערכת היו מרים עקביא, ד"ר מאיר בוסאק, ד"ר משה לנדא, ד"ר עמנואל מלצר, ד"ר פביאן שלנג וד"ר ראובן וולף; העורכים היו אריה בראונר ונתן גרוס; ואת העטיפה צייר יוסף באו.

בדברי ההקדמה כותבים חברי המערכת כי "ספר זה מופיע במלאת 50 שנים לחיסול בית הספר העממי, הגימנסיה ע"ש ד"ר חיים הילפשטיין ובית הספר למלאכה, שנסגרו בתחילת שנת הלימודים 1939-40 על ידי הכובש הגרמני יחד עם בתי ספר יהודיים אחרים, לאחר שבמשך 35 שנות התפתחותו עברו דרך כיתותיו מאות חניכים, ובשנה האחרונה לקיומו למדו בין כתליו יותר מ-1,500 תלמידים ותלמידות."

עוד נכתב כי "פרקי הספר, תרומתם של אחדים מהמורים ושל חברים בני השנותנים השונים, מראשוני הבוגרים ועד הצעירים שבהם, מספרים על תולדותיו של המוסד, על אישי ציבור שפעלו למען קיומו והתפתחותו, על אחדים ממוריו הדגולים, על חוויות וזכרונות מהווי בית הספר, וכו'."

הספר מכיל חלק עברי וכן חלק פולני - תוך התחשבות בחבריו המפוזרים, לדאבוננו, בתפוצות ובמרוצת השנים שכחו הרבה מ"גירסא דינקותא" ואין עוד הלשון העברית שגורה בפה. [...] אנו מוסרים את הספר לידי הציבור ומקווים שישמש עדות לדורות הבאים למפעל חינוכי-לאומי מפואר, שהרים תרומה מכובדת למעשה הציוני ולתקומת העם במולדתו."

הספר כולל מאמרים מאת מאיר בוסאק "בית ספר העברי ע"ש ד"ר חיים הילפשטיין"; אריה באומינגר "הרב ד"ר יהושע טהון"; מאיר בוסאק "ד"ר חיים הילפשטיין"; בנימין הרשב "בנציון בנשלוס (כ"ץ) ז"ל"; בנציון בנשלוס "עם בנציון רפפורט"; מאיר בוסאק "יוליוס פלדהורן"; רבקה קופר "לדמותו של שמשון דרגר"; שמריהו גלילי "המחזור הראשון - דברים בחגיגת היובל של בית-הספר"; צבי נתן "היה הייתה תזמורת"; מיכאל מיכאל "הסתדרות 'הצופה' - קווים לדמותה"; מרים עקביא "ימיו האחרונים של בית-הספר"; נתן גרוס "שושנה ליעקב (סיפור)"; גוטה שטנדיג-לינדברג "כה לחי, פודבז'זיה".

מן העתונות: "על המשמר", 12 בנובמבר 1951 עמוד 3 :

מפראנץ גרין לאסוף אחר כך את בגדי הנרצחים.

ימים אחדים לאחר מכן קיבל העד הוראה לאסוף את בגדיהם של 50 הרוגים אחרים, בכללם כומר פולני ונוצרים אחרים, שהפושע גרין הרג אותם "בהתנדבות". בעוברו אותו יום ליד עצורים חדשים שהגיעו למחנה תפס מקלע מידיו של תליין ליטאי, ו"קצר" את חמישים האנשים.

המקרה המזעזע ביותר היה שעה שפראנץ גרין ציווה על אחת מנשי המחנה, שפגש בה כשהיא מחזיקה את בנה בן השלוש בזרועותיה, להתפשט ולהפשיט את בנה. לאחר שהאישה מילאה את מבוקשו, תפס גרין את הילד ברגליו והמית את ראשו באבן, לאחר מכן הרג את אמו בירה. העד נוכח במקרים רבים כשהנאשם היה שולף את אקדחו ויורה בעוברי אורח. שני יהודים שגרין נתקל בהם בשעת תפילה נורו על ידו במקום.

בהתרגשות מרובה מסר העד על מעשהו האחרון של גרין, לפני שחרור המחנה, כשהלקה במוט ברזל נער, ואחר כך ירה בראשו."

לפי דרישתה הרשמית של ממשלת פולין נגבתה היום בבית המשפט המחוזי בתל אביב עדותו של אחד מניצולי מחנה ההשמדה "פלשוב" נגד קצין ס.ס. גרמני, העומד עתה לדין בוורשה באשמת רצח יהודים ואסירים פוליטיים פולנים.

פנייתה של ממשלת פולין הופנתה לבית המשפט המחוזי בתל אביב באמצעות הקונסוליה הפולנית בבקשה לגבות עדויות מפי קרבנותיו של קצין ה-ס.ס. הגרמני פראנץ גרין, העומד עתה לדין בפולין בתורת פושע מלחמה ומבצע מעשים נגד האנושות.

טבח ביום הכיפורים

העד, יעקב בוסאק בן 55 מתל אביב, מסר עדות מזעזעת לפני השופט ד"ר י. קיסטר וסיפר כי פראנץ גרין הגיע למחנה פלשוב ימים אחדים לפני יום הכיפורים בשנת 1945. ביום הכיפורים אסף כ-150 מיהודי המחנה וביקש מהם "לבחון את כוחו של ה'". בעזרת קצין ס.ס. אחר הוביל גרין את היהודים לגבעה סמוכה ושם הרג מהם כ-130 איש. העד, שהיה עובד במחסן בגדים, קיבל הוראה

